

דקות מסיבוב המפתח, הרי שיש לזה דין 'גרמא', וכאשר יש בזה צורך גדול, מותר.¹⁹

אוצר החכמה

19. הרב ל"י הלפרין, ראש "מכון מדעי טכנולוגי לבעיות הלכה" סובר שמותר בשעת הצורך להפעיל מכשירים על ידי 'מניעת המונע'. היינו שיש מכשיר שצריך לעבוד, אלא שכל אימת שקרן אור נקלטת במקום מסוים המכשיר אינו עובד, וכאשר חוסמים את הקרן המכשיר חוזר לעבוד. ואם כן חסימת הקרן נחשבת 'מניעת המונע' ודינה כ'גרמא', ולדעתו מעיקר הדין דינה קל יותר מ'גרמא'. ורבים חלקו על כך.

למכון צומ"ת שלושה פיתוחים: א) 'גרמא' על ידי סורק שמבצע סריקה כל כמה שניות, וכאשר יגלה שמתג מסוים הוזז, יפעיל את המכשיר. ב) 'המשכת מצב', היינו שכל כמה שניות המכשיר מתחיל לעבוד למשך שנייה ומפסיק, ואם יזיזו מתג, אזי לאחר שיתחיל לעבוד לא יפסיק. ג) שהמכשיר כל הזמן עובד ברמה חשמלית מסוימת, והזזת המתג רק מגבירה את זרימת החשמל. ונשענו בזה על דעת פוסקים רבים שסוברים שחשמל אסור משום מוליד, וממילא אין בתוספת זרם איסור. וכן לחזו"א שהאיסור משום 'בונה', אם המעגל החשמלי כבר קיים, אין בהוספת זרם איסור, ועל פי זה התירו קלנועית. אולם למרן הרב קוק ודעימיה, כמבואר לעיל בהלכה ב', הוספת זרם אסורה מהתורה. ככלל מכון צומ"ת נשען בדבריו על פסקי רשז"א, הרב נויבירט והרב עובדיה יוסף, כמבואר במאמרים שונים בתחומין.

יש אומרים, שהואיל ומכשירים אלו פותחו לשם כך, אין בהם כלל דין 'גרמא', אלא דינם כדין הפעלה חשמלית רגילה. ועוד שיש בזה פרצה בחומת השבת. וכ"כ ציץ אליעזר כא, יג; ארח"ש כט, כז, שבות יצחק גרמא טו, טו, בשם ריש"א; חוט שני ח"א ע' רו; בנין אב ד, יז. וכן משמע משו"ת אחיעזר ח"ג ס. וק"ו שכל הסברות לחומרא קיימות לגבי קלנועית. שלדעת מרן הרב קוק זצ"ל ודעימיה, גם הגברת זרם אסורה מהתורה (לעיל הלכה ב), ולשאר הפוסקים, כיוון שהיא נוסעת כדרך חול, הפעלתה אסורה. בנוסף לכך, אסרו קלנועית משום שיש בזה פגיעה בחומת השבת ולזלזול בכבודה.

למעשה נראה על פי מה שלמדנו לעיל ט, ט, שהתנאי הראשון ל'גרמא' שהמעשה יעשה בשינוי מדרך המלאכה, וכל אימת שלעיני בני אדם נראה שהמכשיר עובד כדרכו, אין להתיר. ולכן רק אם תהיה השהייה ארוכה באופן משמעותי ובולט ביותר, שונה לגמרי מהמקובל ביום חול, תחשב ההפעלה בשינוי, ואז אם ההפעלה תיעשה בדרך של 'גרמא', היינו ב'הסרת המונע', או סורק או המשכת המצב, יהיה מותר בשעת הצורך כדין 'גרמא'. ויעוינו בהרחבות.

יח - כותב מוחק וצובע

בו יבוארו גם מלאכות: מפשיט, מעבד, ממחק ומשרטט.

א - כתיבה ומחיקה

אוצר החכמה

מלאכת כתיבה היא מלאכה המביעה רעיון באופן מדויק, על ידי אותיות או מספרים או צורה בעלת משמעות, כדי שיתקיים הרעיון זמן רב. במשכן היו כותבים אותיות על הקרשים, כדי שידעו תמיד איזה קרש צריך להעמיד בצד צפון ואיזה בצד דרום, איזה ראשון בצד צפון ואיזה שני וכך בכל הצדדים. ופעמים שטעו בדבר, ונצרכו למחוק את האותיות ולכתוב תחתיהן אותיות אחרות, וזוהי מלאכת מוחק, היינו מוחק על מנת לכתוב אותיות אחרות (שבת קג, א, רש"י עג, א).

לכאורה נראה שמלאכת הכתיבה היא מלאכה קלה שאין בה ממש, ולא היה צריך להכלילה במלאכות החמורות האסורות בשבת. אולם באמת מלאכת הכתיבה היא התשתית לפועלו של האדם. כמה שיהיה חכם ובעל זיכרון, יתקשה לזכור בדייקנות היכן צריך להניח כל קרש במשכן. וכך בכל הדברים המורכבים, אם לא יכתוב אותם, לא יזכרם בדייקנות ויאבד את היכולת לשחזר את המידע שצבר ואת ההישגים שכבר הגיע אליהם. על ידי הכתיבה האדם מסוגל להתפתח מבחינה מדעית ולשכלל את חייו.

כדי שהמידע יהיה מדויק, צריך לפעמים למחוק אותיות מוטעות על מנת לכתוב במקומן את האותיות הנכונות. גם כשיש בנייר כתם, המוחק אותו כדי לכתוב שם אותיות, עובר על מלאכת מוחק, שבמחיקתו הכשיר את המקום לכתיבה (שו"ע שמ, ¹²³⁴⁵⁶⁷אה"ח).
(ג).

פעמים שעצם המחיקה, גם שלא לשם כתיבה, נחשבת מלאכה. כגון שכתב בספר תורה אות מיותרת, ורק לאחר שימחקו אותה יהיה הספר כשר (שבת קד, ב; באו"ה שמ, ג, 'המוחק').

גם כתיבה על ידי חותמת נחשבת כתיבה, ואין בזה הבדל אם אוחזים את החותמת ביד ימין או שמאל, שכן בשתי הידיים נוח לחתום. וכן הפעלת מכונת הדפסה, או מכונת העתקה, או שליחת פקס, אסורה מהתורה, כיוון שעל ידי הפעולות הללו נכתבות אותיות או צורות בעלות משמעות (עיין מ"א או"ח לב, נז; ט"ז יו"ד רעא, ח; אג"מ או"ח ח"ד מ, י).

וכן אסור להקליד אותיות במחשב, וכן אסור לשומרן בזיכרון, וכן אסור לצלם תמונות או להקליט קולות. אך כיוון שפעולות אלה אינן יוצרות אותיות או צורות יציבות, לדעת רבים האיסור מדברי חכמים.¹

1. אמנם לדעת הרב אלישיב והרב אליהו הקלדה במחשב אסורה מהתורה. וכן לסוברים שהשימוש בחשמל אסור מהתורה, כמבואר לעיל יז, ב, כל שימושי המחשב אסורים מהתורה. ועיינו כאן ושם בהרחבות.